

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ РЕЛІГІЙНОГО АНТИСЕМІТИЗМУ: НАЙНОВІША АНГЛОМОВНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

В останній час у світовій англомовній історіографії відбувається відчутне зростання інтересу дослідників до проблем релігійного антисемітизму. Це пов'язано, з одного боку, із розвитком подій на Близькому Сході, а з іншого – із зростанням напруженості між різними конфесіями в умовах цивілізаційного й культурного протистояння Сходу та Заходу і різними аспектами політичного та економічного життя в окремих країнах світу. Завданням нашої статті є вивчення сучасного стану розробки проблеми та основних робіт, присвячених релігійному антисемітизму в англомовній історіографії, які вийшли друком у 2009 році, а також окреслення основних шляхів та напрямів її розвитку.

*На даний час у Великій Британії, США, країнах Європи працюють декілька відомих інститутів, метою яких є дослідження феномену релігійного антисемітизму та визначення основних характерних рис, властивих цьому явищу у сучасному світі. Одними з найбільш відомих інститутів на американському континенті є структури «Йельська ініціатива для міждисциплінарного дослідження антисемітизму» (*The Yale Initiative for the Interdisciplinary Study of Antisemitism (YIISA)*), яка була створена при Інституті соціальних та політичних досліджень Йельського університету [Див.: <http://www.yale.edu/yiisa/>] та Інститут вивчення глобального антисемітизму та політики (*The Institute for the Study of Global Antisemitism and Policy*) [<http://www.isgap.org/>].*

Основний зміст статті. Історія перших досліджень та моніторингу антисемітизму у континентальній Європі розпочалася у 2004 року, коли у Відні був заснований Моніторинговий центр расизму та ксенофобії (*Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC)*) при Євросоюзі, який почав акумулювати інформацію щодо антисемітської літератури та проявів цього явища у різних країнах континенту, щодо проявів антисемітизму, а також видання антисемітської літератури у різних частинах об'єднаної Європи. У 2005 році при Євросоюзі була створена Агенція фундаментальних прав (*European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)*) яка виробила на основі наукових праць представників різних країн Європи єдині правила щодо визначення антисемітизму релігійного спрямування та протидії йому, які були б легко зрозумілими для тих, хто повинен боротися із проявами цього явища, в тому числі для широкого кола правоохоронних органів,

* Козерод О.В. – доктор історичних наук, науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.

органів правосуддя і державних посадових осіб, а також неурядових організацій та експертів, які допомагають у процесі моніторингу. Документи цього органу, які видаються англійською мовою є результатом аналітичної роботи представників наукових шкіл та незалежних дослідників із різних частин Об'єднаної Європи [Див.: <http://www.european-forum-on-antisemitism.org/working-definition-of-antisemitism/>]. Велику роботу проводить створений у Берліні Європейський форум з антисемітизму (European Forum on Antisemitism), який акумулює інформацію, пов'язану з антисемітизмом, у тому числі викликаного причинами релігійного характеру. Організація об'єднує експертів з різних країн Євросоюзу та проводить моніторинг проявів антисемітизму у Об'єднаній Європі [Див.: <http://www.isgap.org/contact.html>].

Іншою науково-дослідною організацією став заснований у 2007 році у Лондоні «Європейський Інститут вивчення сучасного антисемітизму» (The European Institute for the Study of Contemporary Antisemitism (EISCA) [Див.: <http://www.eisca.eu>].

Усі наукові та аналітичні центри видають регулярні звіти про моніторинг антисемітизму, у тому числі викликаного міжконфесійними чинниками, а також часописи, монографії та збірки статей, присвячених різним аспектам історії та сьогодення антисемітизму. Крім того, існують декілька регулярних видань з проблем антисемітизму, найбільш відомим з яких є створений у Нью-Йорку групою незалежних дослідників «Часопис з питань дослідження антисемітизму» (The Journal for the Study of Antisemitism), який виходить щоквартально [Див., наприклад: http://www.jsantisemitism.org/pdf/jsa_1-1.pdf].

На сучасному етапі увагу англійських дослідників привертає історія антисемітизму та його прояви у різних країнах, в тому числі у країнах Східної Європи, Німеччині, Росії, країнах мусульманського світу тощо. Особливо цікавою є проблема взаємопроникнення різновидів антисемітизму та вплив релігійного антисемітизму та інші різновиди антисемітизму, у тому числі побутовий, політичний тощо. Разом з тим вчених цікавить різні аспекти цього явища, в тому числі економічний, соціальний, культурний, політичний тощо.

Однією з важливих робіт, присвячених християнському антисемітизму, стала книга Алана Фармера під назвою «Антисемітизм і Голокост», яка вийшла у видавництві «Транс-Атлантик паблішерс» у 2009 році. Автор розглядає історію антисемітизму від 19-го століття до подій Голокосту та досліджує роль християнських політичних груп та партій та окремих діячів на поширення антисемітських поглядів у німецькому суспільстві.

Дослідник також робить аналіз антисемітизму від його витоків до становлення та розвитку у 1930-х роках гітлерівської концепції масового знищення єврейства, яка призвела до подій Голокосту. Усі ці проблеми розглядаються автором у рамках більш широкого історичного дискурсу. Він відображає процес дискусії щодо питання – хто повинен нести провину за

Голокост та погромні акції ХХ століття та чим загрожує заперечення Голокосту у сучасному світі. У книзі наводяться основні історичні факти, таблиці, діаграми, що стосуються антиєврейських акцій та розвитку антисемітських угруповань та партій. Загалом, книга стала одним з основних навчальних робіт, які включили до себе матеріал, пов'язаний з історією антисемітизму [Anti-Semitism and the Holocaust by Alan Farmer.- NY: Trans-Atlantic Publishers, 2009.- 178 pp.].

Книга «Залишитися у межах пристойності: історія антисемітських переслідувань у Росії» Майкла Девитта вийшла у видавництві у середині 2009 року. Дослідник вивчає історію створення «економічної Сибірі»-поселень євреїв у межах смуги осілості в період 1804-1882 років у царській Росії. Він робить висновок про те, що «досягнення або статки купців, вчених та видатних євреїв не могли пересилити корисних планів національного уряду тому що в них були сильно виражені антисемітські почуття». Він також підкреслює, що важливим чинником антисемітських настроїв була позиція православних ієрархів, які підтримували думку влади щодо того, що іудеї не повинні змішуватися з православними та повинні жити у межах «смуги осілості». Таке відношення до євреїв, на думку автора, мало як релігійно-культурні, так й соціально-економічні наслідки. Автор зазначає, що «усередині цієї економічної Сибірі бідним євреям залишалося досить мало шансів на працевлаштування, а їх боротьба за існування поступово перетворилася у поєдинок між зростанням населення та вузької області економічних можливостей». У підсумку, на думку автора, неприродність таких умов життя євреїв призвела до численних порушень євреями закону та вимушеного переходу до православ'я представників торгової еліти єврейства, яким надавалося право безперешкодного підприємництва за умови зміни віри. Злидні, незаконні види діяльності, контрабанда, продаж алкогольних напоїв, ухилення від податків, хабарництво і корупція - все це стало об'єктом уваги доповіді Імператорської комісії, датованої 1812 роком, зміст якої став основним документальним джерелом роботи Майкла Девітта.

Автор також аналізує систему антисемітських законів та законодавчих постанов, які існували за часів царату та стримували євреїв у смузі осілості [Within the Pale, the Story of Anti-Semitic Persecutions in Russia by Michael Davitt.- Books LLC, 2009.- 104 pp.].

Проблемі створеної деякими державами філософської та морально-релігійної ділеми: або зберегти свою віру, або мати життєвий успіх та рівні права у суспільстві та глибинним корінням антисемітизму присвячена праця Яна Асмана «Ціна за монотеїзм», яка була видана в видавництві Стенфордського університету. Книга відомого німецького єгиптолога та фахівця з історії антисемітизму досліджує питання: чому іудаїзм, як найдавніша Авраамічна релігія, з одного боку, була витоків інших релігій та релігійних течій, а з іншого - викликала відчуження та ненависть щодо себе з боку представників інших націй та культур [The Price of Monotheism by Jan Assmann, Robert Savage Stanford university press, 2009.- 152 pp.].

Важливою роботою, присвяченою антисемітизму у регіоні Східної Європи, стала книга «Винахід єврея: антисемітські стереотипи в Румунії та інших центрально-східних європейських культурах» Андрія Ойстеану. Автор виокремлює деякі основні особливості антисемітських стереотипів у православній Румунії. Зокрема, він стверджує, що популярним на цій території був образ єврея як шинкаря, часто-густо поєднаний із звинуваченням у приготуванні отруйних напоїв. Він відзначає неоднозначність образів євреїв в усній народній творчості Румунії. Так, євреїв в багатьох народних казках представляють як розумних і хитрих, а в інших - дуже нерозумних і простодушних. Додатково їх зображували як глухих, сліпих та німих, що досить просто можна пояснити наявністю християнської уяви про «народ, який не чує правдивої звістки про Ісуса». Демонізація євреїв у усній народній творчості протягом віків у Румунії та інших православних країнах, на думку автора, набула досить широкого розповсюдження. У різних літературних та усних творах часто-густо зазначалося, що «євреї будуть горіти у пеклі» та що «їх віра не є правдивою». Це є у колядках, іконах, настінному росписі церков і народних вірувань. Образ «Юди зрадника» можна знайти у народних переказах, піснях румунських легіонерів періоду 1910-х років, а також творах філософа Нае Іонеску, який створював свої твори у 1930-х. Монографія Андрія Ойстеану стала першим подібним дослідженням у англійській історіографії цієї цікавої теми [Inventing the Jew: Antisemitic Stereotypes in Romanian and other Central and Other Central-East European Cultures by Andrei Oisteanu.-Lincoln: Nebraska University Press, 2009.- 480 pp.].

Питання самоідентифікації та ненависті до євреїв були підняті у праці Девіза Мамета «Нечестивий син: антисемітизм, ненависть до себе та євреїв». Книга лауреата Пулітцерівської премії, відомого драматурга, режисера та есеїста містить аналіз питання про те, як формувалася ненависть до євреїв починаючи від часів Ахашвероша до сьогодення, та аналіз процесу того, як у самих євреїв поступово вироблялася захисна реакція на цю ненависть. Автор використовує метафору нечестивого сина у пасхальний седер, коли один з синів запитує у батька: «що ця історія значить для вас?» Він задає, зокрема, питання: чому євреї інколи постають у очах інших народів як «нечестиві сини». Він досліджує вплив єврейства на розвиток політичних рухів, у бізнесі, сфері розваг та робить висновок про те, що антисемітизм, як і раніше, відіграє важливу функцію у справі формування ідеологій як окремих партій та рухів, так й цілих суспільств [The Wicked Son: Anti-Semitism, Self-Hatred, and the Jews by David Mamet.-London, Knopf Doubleday Publishing Group, 2009.- 189 pp.].

У книзі викладача манчестерського університету Марселя Штотцлера досліджуються проблеми державного та християнського антисемітизму протестантського спрямування у Німеччині у період 19-го століття, а також спору між ліберальною традицією, яка існувала у цій країні та антисемітських у тому числі політичних сил. Ця дискусія розпочалася у 1879

році, коли провідний німецький ліберальний діяч Генріх фон Трейчке, написав статтю, в якій містилась підтримка анти-єврейських акцій. Трейчке був професором історії Берлінського університету, викладав у Лейпцизькому, Гейдельберзькому університетах та його думка на той час була вагомим у німецькому суспільстві. Професор писав про зростаючу міграцію польських євреїв до Німеччини, про лихварство і підтримку третьосортних інтелектуальних талантів євреїв тощо. Він був відомим прибічником асиміляції євреїв та погоджувався на збереження іудаїзму в статусі єврейської релігії. Як, зокрема, слушно підкреслював Генріх фон Трейчке: «Наша вимога до співгромадян-євреїв проста і елементарна: нехай вони будуть німцями, просто та істинно будуть почувати себе німцями, не спотворюючи при цьому свої старовинні, святі для них спогади і віру, яку всі ми поважаємо. Ми не бажаємо, щоб на зміну тисячолітній культурі Німеччини прийшла епоха змішаної єврейсько-німецької культури» [The State, the Nation, and the Jews: Liberalism and the Antisemitism Dispute by Marcel Stoetzler: - NY, 2009.- 540 pp.].

Автор досліджує також інші диспути у Веймарській Німеччині, зокрема ті, які стосуються національної ідентифікації, параметрів національної ідентичності. У період нової об'єднаної Німеччини проходили також дискусії щодо етнічної належності, розвитку держави, нації, рас та релігій. Марсель Штотцлер пропонує критичний погляд на лібералізм та його погляди на національну самобутність. Автор дає можливість розуміння тенденцій розвитку антисемітизму у ліберальних суспільствах, що загалом перетворюється на звинувачувальний акт щодо лібералізму у цілому [Див.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1168230>].

Комплексний аналіз проблем релігійного та політичного антисемітизму містить праця Дана Кон-Шербока «Антисемітизм», яка вийшла у американському видавництві історичної літератури у липні 2009 року. Прослідковуючи витoki та прояви антисемітизму, автор у своїй праці показує, як ця форма дискримінації виявлялася у історії західної цивілізації протягом більш ніж 3000 років. На фоні нетерпимості та осуду, які супроводжували євреїв Європи протягом останніх століть, автор реконструює процес емансипації євреїв, починаючи з 18-го століття та розвиток політичних і націоналістичних ідеалів сiонізму. Дослідник вивчає різновиди антисемітських течій, зокрема арабського, комуністичного, релігійного расизму та ін. У підсумку свого аналізу науковець робить песимістичний висновок. Історія переслідування євреїв у XX столітті, підкреслює він, мала стільки релігійних і філософських виправдовувань, що антисемітизм Голокосту може бути лише початком наступних антисемітських акцій [Anti-Semitism by Dan Cohn-Sherbok.- NY: The History Press, 2009.- 368 pp.].

Проблемам історії та сучасності антисемітизму, як суспільно-політичного явища, присвятив свою монографію британський дослідник Хаям Маккобі. Історія різновидів антисемітизму, підкреслює автор, повинна

бути ще раз переглянута та проаналізована у зв'язку із загостренням конфлікту між Ізраїлем та палестинцями. Маккобі робить спробу розглянути такі актуальні дослідницькі питання, як: «Чому так виходить, що середньовічне упередження щодо євреїв оказалось настільки міцним та потужним?», «У чому полягають корні антирелігійного антисемітизму?», «У чому полягають корні релігійного антисемітизму?», «Чим відрізняються корні християнського і ісламського антисемітизму?», «Як так сталося, що багато з найбільш поважних діячів періоду Просвітництва (таких, як Вольтер), незважаючи на загальний терпимість і плюралізм, мав злобній антисемітизм?». Усі ці питання, як і інші, розглядаються Маккобі, який досліджує антисемітизм, прослідковуючи його від періоду його виникнення та показує, як він змінився у відповідності до реалій сучасного світу, але залишився константним за своєю сутністю [Antisemitism and Modernity: Innovation and Continuity by Nuam Maccoby.- London, 2009.- 196 pp.].

Історія антисемітизму у післявоєнній католицькій Польщі складає на даний час одну з найбільш важливих дослідницьких проблем. Реакція польського суспільства на вихід тих євреїв, яким судилося залишитися у живих, з гетто, стала несподіванкою для всього світу у часи повоєнної Польщі та викликало масовий виїзд євреїв з цієї країни. Дослідженню цього історичного моменту присвячена монографія Яна Томаша Гроса під назвою «Страх: антисемітизм у Польщі після Аушвіцу: історичні есе». Як зазначає автор, масштаби Голокосту у Польщі були страшними, загинуло близька п'яти мільйонів польських громадян, більш половини з яких були польськими євреями. І все ж, незважаючи на спільну трагедію євреїв та поляків, закінчення Другої світової війни та Голокосту принесли лише загострення міжнаціонального та міжконфесійного конфлікту між двома громадами. Автор досліджує події єврейського погрому, який відбувся за участю поляків у місті Кельці 4 липня 1946 року, та реакцію на нього серед керівництва католицькою громадою.

Ян Томаш Грос відповідає на питання: як так сталося, що католицька церква, комуністична партія, інтелігенція та інші сили допустили організацію такого погрому у Кельці та розпалюванню антисемітизму в інших регіонах післявоєнної Польщі. Дослідник стверджує, що теза про те, що «євреї принесли комунізм до Польщі», була помилковою, бо ж «навпаки - вони були остаточно вигнані з країни в період комуністичної влади». Як підкреслює автор, антисемітизм став об'єднуючим чинником між комуністичним режимом і суспільством, багато з членів якого брали участь у нацистській кампанії пограбувань і вбивств. Автор посилається на слова лауреата Нобелівської премії Чеслава Мілоша: «комуністичні керівники виконали мрію польських націоналістів шляхом створення умов для етнічно чистої держави». За його думкою, антисемітизм у післявоєнній Польщі не може розглядатися як продовження довоєнного антисемітизму. Навпаки, він розвивався у контексті Голокосту та приходу до влади комуністів [Fear: Anti-

Semitism in Poland After Auschwitz: An Essay in Historical by Jan Tomasz Gross.- Princeton, 2009.- 336 pp.].

Важливою частиною досліджень антисемітизму є книга професора англійської мови Індіанського університету Сьюзан Губар, яка дослідила взаємозв'язок між образом Іуди та антисемітських поглядів. Дослідниця зібрала велику кількість згадок Іуди від християнських писань до літератури, музики, мистецтва, тощо. Вона досліджує питання про те, чому цей образ ідентифікувався з єврейством і як його демонізація відобразилася протягом багатьох сторіч на розвитку антисемітизму [Susan Gubar's Judas: A Biography - New York: W.W. Norton & Co., 2009.- 453 pp.].

Монографія доцента сучасної історії Трирського університету Олафа Блашке, яка вийшла 1 грудня 2009 року у видавництві університету Небраски, присвячена католицькому антисемітизму та питанням міжконфесійного діалогу в Німеччині. Він досліджує питання взаємовідносин між іудаїзмом та німецьким католицизмом в період «культурної боротьби», в період політики Бісмарка. Доцент аналізує припущення щодо того, що антисемітські настрої виникають в період соціальної напруги та економічних негараздів. Олаф Блашке на матеріалах єврейської та католицької преси вивчає взаємовідносини між світськими євреями та католицькою церквою, характер антисемітських поглядів та висловлювань, властивих представникам католицькій інтелігенції та культурної еліти Німеччини [Offenders or Victims? German Jews and the Causes of Modern Catholic Antisemitism by Olaf Blaschke.- Nebraska, 2009].

Тему протистояння католицизму та єврейства продовжує Леонард Байда у своїй новій монографії, яка вийшла у вересні 2009 року. Дослідник досліджує єврейські коріння католицьких символів віри, релігійної служби, церков. Він розглядає історію стосунків католиків та євреїв, починаючи від появи християнства та католицизму зокрема [Insights: The Catholic-Jewish Faiths by Leonard F. Badia.- NY: AuthorHouse, 2009.-112 pp.].

Питання християнського антисемітизму у його протестантському аспекті піднімає також дослідник Андерс Гердмар у своїй монографії «Коріння теологічного антисемітизму: німецька інтерпретація Біблії та євреїв», яка вийшла у 2009 році. Автор зокрема підкреслює, що прихід до влади та широка підтримка народних мас антисемітської політики Гітлера не могла відбутися без допомоги німецької церкви. В цілому, Андерс Гердмар вбачає у цьому явищі коріння давнього протистояння між церквою та єврейством, які мають більш ніж 200-річну історію. Він звертається до коренів богословського антисемітизму, питань про те, як євреї та іудаїзм сприймалися протестантськими теологами та розбирає відмінності біблійної інтерпретації між ними та традиційним іудаїзмом. Це він робить на прикладі перекладачів біблійних текстів з 1750-х по 1950-ті роки та показує, як теологія легітимізує пригнічення євреїв та негативне ставлення до представників іудейської релігії [Roots of theological anti-Semitism: German

biblical interpretation and the Jews, from Herder and Semler to Kittel and Bultmann by Anders Gerdmar.- NY: Brill, 2009.- 675 pp.].

Цю тему продовжує також дослідник Джо Кейсор у своїй роботі «Гітлер, Голокост та Біблія: текстуальний аналіз антисемітизму, націонал-соціалізму та церкви в нацистській Німеччині», яка вийшла у квітні 2009 року. Автор робить спробу проаналізувати ідеологічний базис найбільш відомих у світі тиранів, в тому числі Сталіна, Гітлера, Пол Пота, Мао Цзедунга тощо. Автор аналізує справжні джерела нацистської ідеології та контрасти поведінки Гітлера й біблійних принципів. Він аналізує платформу фашистів, які репрезентували свої ідеології як «позитивне християнство», а також аналізує історію взаємин Гітлера та протестантської церкви у період зростання фашистської ідеології й розвінчує міфи про те, що звірства фашистів та їх антисемітизм були зумовлені християнською етикою і біблійними текстами. Він робить висновок про те, що жорстокість та масові вбивства не можуть бути оправдані християнською етикою, яка забороняє будь-яке насильство над людьми та живими істотами взагалі. Дослідник робить висновок про те, що на масові акції проти євреїв Гітлера надихнули світський расовий антисемітизм та німецькі інтерпретації дарвінізму. Ця книга є найбільш широким дослідженням на тему «Гітлер та християнство», яка дискутується в широких колах німецьких та європейських фахівців. Позитивним елементом праці є використання широкого кола літератури, робіт німецьких теологів та філософів, що дає змогу зрозуміти джерела антисемітизму Гітлера та його анти-християнської поведінки [Hitler, the Holocaust, and the Bible: A Scriptural Analysis of Anti-Semitism, National Socialism, and the Churches in Nazi Germany Joe Keysor. - Athanatos Publishing Group, 2009.- 404 pp.].

Проблемі мусульманського антисемітизму у Європі присвятив свою роботу Рафаель Ізраелі. У своїй монографії «Мусульманський антисемітизм у християнській Європі: елементарний та остаточний антисемітизм» він порівняв ситуацію із боротьбою ірландців та англійців та прослідкував особливості розвитку мусульманського антисемітизму до та після Ліванської операції у 2004 році. Професор ісламських студій Рафаель Ізраелі приходить до досить оригінального висновку: сучасний ісламський антисемітизм є не тільки наслідком арабо-ізраїльського конфлікту, а й наслідком християнського антисемітизму, який існував на ісламських територіях під час панування там західних колоніальних держав. Автор пов'язує хвилі еміграції мусульман до Європи, США та Австралії із зростанням антисемітизму в цих країнах та змішування ісламського антисемітизму із традиційним антисіонізмом, фашизмом, расизмом та ксенофобією, які існували до цього часу на цих територіях [Muslim Anti-Semitism in Christian Europe: Elemental and Residual Anti-Semitism by Raphael Israeli .- Edison: Transaction Publishers, 2009.-284 pp.].

Вплив карикатур та екстремістських творів стали важливим чинником у розвитку антисемітизму та анти-ісламських настроїв у країнах Європи та

об'єктом дослідницької уваги вченого Джоеля Котека. Як підкреслює автор монографії, карикатура є однією з популярних і ефективних засобів комунікації. Багатьом відомий випадок із карикатурою на пророка Моххамеда, яка з'явилася у датській газеті та викликала шквал інтересу у країнах Близького Сходу. Відомо, що «у відповідь» на публікацію у датській газеті іранське видання оголосило про проведення карикатур на тему Голокосту. Подібні ілюстрації вже давно друкуються у арабомусульманських медіа. Так, у вересні 2001 року в ході конференції у Дурбані розповсюджувались такі карикатури, в яких євреї зображаються у вигляді садистів, кровожерів та монстрів, що цікавляться лише грошима та владою. Дослідник проаналізував у своїй роботі більш ніж 400 таких антисемітських карикатур, які він знайшов у арабських і західних засобах масової інформації. Автор намагається засудити розповсюдження ненависті до євреїв у засобах масової інформації та сподівається на підняття цього питання та політичному рівні [Cartoons and extremism: Israel and the Jews in Arab and Western media by Joël Kotek.- London: Vallentine Mitchell & Co Ltd, 2009.- 201 pp.].

Продовжує тему ескалації ісламської ненависті до євреїв книга «Джихад і ненависть до євреїв: ісламізм, нацизм і корні 11 вересня» Маттіаса Кунтцеля, яка вийшла у видавництві «Телос Пресс». Німецький дослідник ставить та вирішує важливу дослідницьке завдання – розібратися у питанні: звідки почалася історія протистояння ісламського та іудейського світу, розквіт якого ми спостерігаємо у сучасний період світової історії? Автор відносить початок антисемітської риторики до 1928 року, коли було засновано «Мусульманське братство», після того розпочалася хвиля антисемітизму. Він показує, як діяльність «Мусульманського братства» та інших ісламістських організацій поступово перетворили Єгипет з країни, де поважають євреїв на країну де їх активно ненавидять. Автор розглядає історію ісламського антисемітизму до подій 9 вересня 2001 року. Він стверджує, що той класичний гітлерівський антисемітизм, який перестав існувати після 1945 року, продовжив свою ядовиту місію у мусульманському світі. Автор порівнює мусульманський та німецький антисемітизм та формулює нове поняття «ісламофашизм» та нові реалії розвитку терористичного руху, який базується на анти єврейських та анти-західних гаслах.

Дослідник робить спробу оцінити місце антисемітизму у явищі глобального джихаду. Ідеологічно привід для антисемітизму у арабів був - в зв'язку із небажанням у 7-му віці євреїв прийняти пророка Моххамеда. Але процес створення антисемітської системи поглядів відбулося, на думку автора, саме в період 1930-1940-х років, коли свого світового розголосу набув саме німецький фашизм. Тому, підкреслює автор, розуміння процесу протистояння ісламського та єврейського світоглядів у сучасний історичний період неможливо без аналізу поняття «ісламофашизм». Деякі послідовники ісламського джихада, як і раніше, переконані, що євреї та Америка борються за світове панування і що з ними треба «покінчити» через повне знищення

єврейського народу. Робота отримала гран-прі Лондонського книжного фестивалю та є однією з впливових робіт з історії та ідеології ісламського антисемітизму у сучасному західному суспільстві [Jihad and Jew-Hatred: Islamism, Nazism and the Roots of 9/11 by Matthias Kuentzel Telos Press, Limited, 2009.-180 pp.].

Слід зазначити, що вивчення проблеми антисемітизму у сучасному світі залишаються актуальними для англomовної історіографії. Автори досліджуються в основному такими напрямками антисемітської ідеології, як релігійний та расовий антисемітизм, зосереджують свою увагу на історичних аспектах даного явища, вивчення найбільш злочинного по відношенню до євреїв режиму - німецько-фашистського. Загалом більшість дослідників підкреслюють масштаби цього явища та широкий спектр сьогочасних антисемітських концепцій, як світського, так й догматичного спрямування. Варто підкреслити, що подальший розвиток англomовної історіографії цієї проблеми буде неподільно пов'язаний із дослідженням спільних рис між фашистською та ісламською антисемітськими концепціями та дослідженням нових проявів антисемітизму у Європі та США, а також організація нових моніторингових центрів для аналізу публікацій у пресі та літератури антисемітського спрямування.

А н о т а ц і ї

Козерод О.В. Історія та сучасність релігійного антисемітизму: найновіша англomовна історіографія проблеми. Стаття є першим комплексним дослідженням сучасної англomовної історіографії антисемітизму у світі, в якому розглядаються найбільш важливі наукові дослідження щодо антисемітизму та проблем боротьби з ним, які вийшли у 2009 році у провідних західних видавництвах. У підсумку аналізу досягнень сучасної світової історіографії антисемітизму сформульовано низку основних проблем та напрямів її розвитку у країнах ЄС та Сполучених Штатах Америки.

Ключові слова: *антисемітизм, історіографія, Європа, США, католицизм, іудаїзм, євреї, іслам, християнство.*

Козерод О.В. История и современность религиозного антисемитизма: новейшая англоязычная историография проблемы. Стаття являється першим комплексним исследованием современной англоязычной историографии проблем религиозного антисемитизма. В ней рассматриваются наиболее важные исследования по таким вопросам, как история антисемитизма и современное положение с данным явлением, которая вышла в течение 2009 года в ведущих западных издательствах. В итоге, в результате анализа достижений современной западной историографии антисемитизма сформулированы основные направления и характерные черты ее развития в странах ЕС и Соединенных Штатах Америки.

Ключевые слова: *антисемитизм, историография, Европа, США, католицизм, иудаизм, евреи, ислам, христианство.*

Kozerod O.V. History and Modern Religious Anti-Semitism: Modern English Historiography of Terrorism. This is the first comprehensive research of the Modern

English Historiography of Modern Religious Anti-Semitism in Ukrainian Science, considered the most important facts about new books about this problem in the world. It also includes analysis of the most impotent literature about Problems of Christian and Muslim Anti-Semitism in History and Modern World. As a result there are conclusion are formulated on the basic problems of Modern English Historiography of Religious Anti-Semitism of 2009.

Keywords: *Anti-Semitism, Historiography, Europe, USA, Catholic, Judaism, Jews, Islam, Christian.*

С. Гераськов * (м. Донецьк)

УДК 2, 21

РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКА СКЛАДОВА ЯПОНСЬКИХ БУДО (НА ПРИКЛАДІ АЙКІДО)

Воїнські традиції у тому чи іншому вигляді продовжують зберігатися в сучасній Японії. Їх зовнішні вияви є досить численними й різноманітними, бо ж охоплюють майже всі сфери життя - починаючи від кінематографічних образів і завершуючи специфікою японських ділових відносин. Кульмінацією цього впливу можна вважати феномен японських будо, які швидко отримали популярність в усьому світі, в тому числі й в Україні. Але не всі, хто практикує будо, усвідомлюють важливість релігійно-філософської складової для «воїнських шляхів». Як наслідок, сенс занять останніми часто пролягає у суто прикладній, технічній площині, що в деяких випадках може стати навіть загрозою для суспільства. Відтак дослідження японських воїнських практик в контексті їх релігійно-філософського наповнення постає вельми необхідним і актуальним, зважаючи й на те, що інтерес до будо в сучасному світі невпинно зростає.

У сучасному світі воїнській практиці Сходу, зокрема Японії, викликають багато різнопланових думок і тлумачень. Тим не менше, важко виокремити роботу європейського чи американського автора, яка б охоплювала весь спектр проблем, що містяться в понятті «бойові мистецтва». З іншого боку, дослідження японських авторів (Й.Імамура, К.Вататані, Ц.Нандо, Н.Хіракамі, Е.Ікегуті) є змістовними, але часто мають недостатньо науковий характер, зводяться до переказу відомих легенд тощо. Що ж до робіт російських японознавців, то при ретельному вивченні російської наукової літератури виявляється, що японські воїнські практики саме у релігійно-філософській площині в ній майже не розглядалися. Існує багато праць, що стосуються або історії розвитку

* Гераськов С.В. – магістр релігієзнавства, аспірант кафедри філософії і релігієзнавства Державного університету інформатики і штучного інтелекту (м. Донецьк).